

PÒRTIC

La tercera edició del Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat, intitulada *Afer d'estat*, va analitzar i debatre críticament la presència de totes dues matèries en els currículums educatius d'aquests darrers anys, i també va suggerir iniciatives i propostes per a la millora dels continguts, de les metodologies i dels recursos aplicables a l'aula. Partíem de l'evidència que, malgrat el que disposen els currículums oficials, la literatura es troba en una situació molt preocupant als instituts, on va camí de l'extinció, i ha perdut cada vegada més terreny a la universitat. Pel que fa a la llengua, ens consta que la prioritització d'uns enfocaments determinats del seu ensenyament ha deixat al marge continguts que abans es tractaven al batxillerat i a la universitat. Aquestes mancances, no cal dir-ho, repercuteixen considerablement en la formació cultural dels estudiants i les titulacions que les pateixen poden ser percebudes per la societat com a poc eficaces i innecessàries en la formació dels futurs professionals.

Organitzada pel Departament de Filologia Catalana de la UAB, la tercera edició del simposi tingué lloc el 26 d'abril de 2017 a l'IEC i fou possible per la implicació de diverses institucions que hi han col·laborat: l'Institut de Ciències de l'Educació de la UAB, la Secció Filològica i la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'IEC, el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya i el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696). Sense aquest suport, en uns moments com els actuals, en què qualsevol activitat acadèmica demana molts d'esforços per poder garantir-ne el finançament, no hauríem disposat dels mitjans ni dels recursos, ni tampoc de l'entusiasme i la complicitat, per arribar a la tercera convocatòria de la trobada.

Amb la Sala Prat de la Riba de l'IEC plena a vessar, sobretot de professors de llengua i literatura a la secundària i d'estudiants de Filologia Catalana, la tercera edició del simposi ha fet palesa novament la necessitat de disposar d'un fòrum d'anàlisi i debat que —si més no— permeti compartir enfocaments, estratègies i neguits, radiografiar amb cura la situació i proposar-ne accions de millora, sempre d'una manera crítica, raonada i constructiva. Talment com en les altres dues edicions, el tercer simposi aspirava a oferir un fòrum de reflexió i debat per tal de diagnosticar críticament la situació en què ens trobem i proposar alternatives constructives per transformar-la. Amb aquest objectiu va reunir especialistes en l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes en els dos nivells educatius objecte d'estudi i també destacats intel·lectuals d'altres àrees de coneixement. A més, en aquesta avinentesa, en sintonia amb el moment polític que viu Catalunya, vam voler apostar, sense ambages, per la tesi de partida que la llengua i la literatura catalanes són, també, un afer d'estat. Consegüentment, som del parer que la seva presència ha de ser més rellevant i activa del que ho és actualment, no tan sols en els currículums educatius i en la formació d'adolescents i joves, sinó també en el conjunt de l'educació, la cultura i la societat catalanes.

Afer d'estat. La llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat inclou treballs encarregats a especialistes reconeguts en aquesta matèria. Tots els textos aplegats han estat revisats i són representatius tant dels àmbits de llengua i literatura com de la secundària i la universitat. Amb el format de taula rodona, hem obert també el compàs perquè hi hagi una representació àmplia de diversos sectors professionals que, directament o indirectament, estiguin vinculats amb l'eix temàtic del simposi i, en certa manera, que puguin oferir un punt de vista extern i crític.

Enceta el volum la conferència de Tilbert Dídac Stegmann, un dels catalanòfils que més ha fet pel coneixement de la realitat catalana a Europa, en què proposa una didàctica motivadora per engrescar els estudiants en la descoberta del coneixement de les arts, les literatures i les llengües. Tot estirant el fil del seu llibre *El plaer de llegir literatura catalana* (2016), analitza una escultura de Picasso i un poema de Brossa. A continuació, mostra les bases del mètode EuroCom d'ad-

quisició de competència lectora en una nova llengua romànica a partir de la transferència de les competències lingüístiques pròpies i del principi de la comparació sincrònica com a eina per a la intercomunicació dels joves europeus. La seva defensa del plurilingüisme aplicat, sobretot en les llengües no hegemòniques, és un bon antídoto al domini abassegador de l'anglès.

La segona conferència és motivada per la publicació recent de la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016) de l'Institut d'Estudis Catalans, que, contra tot pronòstic, ha despertat una reacció mediàtica i social considerable fins al punt d'esgotar en pocs dies la primera edició. Com a representant de la institució que l'ha promoguda, Maria Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica de l'IEC, hi defensa la idoneïtat de disposar d'una gramàtica actualitzada, hi remarca els factors que l'han feta necessària, hi apunta els trets que la caracteritzen i, finalment, hi esbossa els reptes que suposa per a l'ensenyament secundari.

Les cinc ponències focalitzen l'atenció en aspectes molt més específics sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura a les aules. Anton Carbonell i Antoni Isarch, membres del Col·lectiu Pere Quart, denuncien la residualització de la literatura catalana a l'ensenyament secundari obligatori i al batxillerat. Les seves observacions, molt raonades i raonables, detecten algunes de les problemàtiques més apremiants: les atzagaiades dels intricats currículums oficials, la incongruència d'alguns llibres de text o la formació deficient del professorat en matèria de didàctica de la literatura. Amb arguments sòlids i propostes concretes defensen la urgència de redreçar la situació per tal que la literatura catalana tingui una presència digna a la secundària. Com es pot deduir de la seva aportació, la distància entre els despatxos de les autoritats educatives i els tècnics de l'Administració, d'una banda, i les aules dels centres, de l'altra, i entre els papers oficials i la realitat a les classes, és cada cop més sideral.

Bo i prenent com a mostra cinc universitats públiques dels Països Catalans, Gemma Lluch s'aproxima a la situació de l'ensenyament universitari de la literatura catalana. N'examina les xifres sobre el nombre d'estudiants, les sortides professionals dels graus de Filologia Catalana o afins i la presència de la literatura, i també en revisa les guies docents i els continguts de les assignatures. Més enllà de l'esta-

dística, formula uns quants dubtes sobre el paper que ha de tenir la universitat en un context cultural advers, amb hàbits i tendències de lectura i marcs referencials contraproduents per a la literatura catalana. Com en la ponència anterior, proposa igualment un seguit d'accions sobre el paper de l'ensenyament de la literatura en l'educació del futur i sobre el món literari en general.

Centrada en l'ensenyament de la llengua, la ponència de Joan Gelabert i Mas, experimentat professor de secundària, valora l'evolució de l'idioma i la seva realitat en el sistema educatiu de les Illes Balears; el marc legal que el regula, molt condicionat per les conjuntures polítiques i l'especificitat sociològica d'aquest territori, i els valors que es poden fer derivar de la llengua catalana en l'àmbit educatiu. Exposa, així mateix, un ventall ampli de propostes en positiu, tant «tradicionals» com «innovadores», per dinamitzar l'ús de la llengua més enllà de les classes i el currículum oficial. Al seu entendre, atesa la realitat sociolingüística de les Illes, que tampoc no difereix gaire d'algunes ciutats o barris d'altres indrets, un factor clau continua essent la decidida implicació del professorat —entès en un sentit transversal— en l'ensenyament de la llengua, dins i fora de l'aula, per crear espais de sociabilitat que li siguin propicis.

Des d'una òptica més reflexiva, Francesc Feliu, professor d'universitat, aborda les dificultats i els reptes a què han d'enfrontar-se, avui dia, els docents a l'hora d'ensenyar llengua a estudiants de Filologia o d'altres titulacions. Tot fent-se ressò d'un dels propòsits del simposi, remarca també la necessitat de coordinar millor els esforços del professorat dels àmbits educatius de secundària i d'universitat. A més a més, tal com han advertit altres veus i fòrums, fa un crit d'alerta molt seriós sobre els criteris actuals de selecció del professorat de l'ensenyament mitjà i, d'una manera més genèrica, sobre la situació de la llengua i la cultura catalanes en l'actualitat. Resulta gratificant, si més no per trencar tòpics i vedats, que Feliu reivindiqui la importància de la literatura per aprendre la llengua, la fretura d'introduir les visions diacrònica, social i variacionista en l'ensenyament del català o, entre altres qüestions, el vincle de la llengua amb la cultura literària.

Pel que fa a la formació del professorat de secundària, Núria Alturo i Albert Soler, professors de la Universitat de Barcelona, examinen el

marc normatiu, acadèmic i polític del sistema actual de formació del professorat de secundària, batxillerat i cicles formatius respecte a l'especialitat de llengua i literatura catalanes. La seva anàlisi minuciosa verifica els dèficits i les contradiccions greus d'aquest sistema que tot apunta que provoca un empitjorament gradual de la qualitat de la docència d'aquestes matèries als instituts. La problemàtica de les especialitats de llengua i literatura catalanes del màster de Formació de Professorat d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat és de jutjat de guàrdia, vist que permet que, ras i curt, accedeixin a la docència d'aquestes dues matèries nombrosos professionals manifestament poc o gens preparats per impartir-les, que en part provenen de graus no filològics. Demostra, per acabar-ho d'adobar, la presència de vegades testimonial de la llengua i la literatura en aquest tipus de titulacions, d'humanitats, de ciències socials o afins, que es poden cursar a la universitat catalana. Com la resta de ponències, Alturo i Soler plantegen un conjunt de propostes molt diàfanos i sensates per resoldre el despropòsit descomunal del màster oficial esmentat, que han estat consensuades en el marc de la Coordinadora d'Estudis Universitaris de Filologia Catalana i avalades per la Xarxa Vives d'Universitats.

Més orientat a oferir eines per a l'ensenyament de la llengua i la literatura, el taller va plantejar maneres de treballar, en la pràctica, la llengua i la literatura a l'aula. Els professors de secundària Teresa Guiluz i Eduard Juanmartí, també editors de manuals de llengua i literatura catalanes, detallen dues pràctiques molt concretes, fetes a partir de la implicació activa de l'estudiant que hi treballa produccions pròpies, a fi de millorar la seva expressió oral i escrita.

Per cloure el volum, oferim la taula rodona «La llengua i la literatura catalanes, qüestió d'estat?», que està moderada pel professor August Bover i en què participen Josep Bargalló, Josep Maria Figueres, Montserrat Franquesa i Mercè Rius. Entre les respostes a les preguntes que els vam formular, cal parar atenció a dues evidències en què coincideixen tots, a despit de l'heterogeneïtat de trajectòries, interessos i parers: d'una banda, l'existència de dèficits, febleses i inèrcies molt preocupants en la consideració i la presència reals de la llengua i la literatura catalanes en la societat d'avui i, de l'altra, la urgència d'afanyar-se a aplicar solucions viables per remuntar una situació que

és desfavorable i que empitjora com més va més. A banda, és clar, els membres de la taula responen afirmativament la pregunta genèrica que donava títol a la taula rodona.

A grans trets, la primera constatació que podem fer del conjunt de les intervencions de la tercera edició del simposi és que la situació de la llengua i la literatura catalanes a l'ensenyament secundari i universitari continua essent molt crítica. Molt. Lluny de resoldre's, algunes de les qüestions que van ser diagnosticades en les dues primeres edicions —vegeu *La llengua i la literatura catalanes a les aules del segle XXI* (2012) i *Raons de futur* (2015)— s'han agreujat encara més. Ni s'ha solucionat el desconeixement cada vegada més flagrant dels aspectes lingüístics i literaris fonamentals, ni s'ha fet res per la progressiva residualització de la literatura a la secundària i a la universitat, ni s'han aplicat mesures per millorar substancialment la formació del professorat. A més, s'ha posat de manifest que, d'una manera conscient, el sistema vigent no garanteix totalment la formació lingüística i literària adequada perquè el professorat de secundària pugui fer bé la feina que té encomanada. Tot està encara per fer, com aquell qui diu, però sembla que costa molt que tot sigui possible.

En aquest sentit, la segona constatació és que aquesta situació extremadament crítica és reversible si hi ha una voluntat política de les autoritats competents —és a dir, dels governs respectius dels Països Catalans— per emprendre accions palpables com les que se suggereixen —amb dades i arguments sòlids— en les aportacions d'aquest volum. Moltes de les problemàtiques i dificultats que pateix la presència de la llengua i la literatura en els diversos nivells de l'ensenyament només tenen una solució de caràcter polític. En els discursos oficials, els dirigents polítics s'omplen sovint la boca dels benifets de la llengua i de la literatura en particular i dels coneixements humanístics en general, perquè sempre queda bé. A l'hora de la veritat, tanmateix, les seves polítiques revelen que les proclames oficials, tan pomposes com calgui, són paper mullat.

Per torna, malauradament, tret de rares excepcions i mesures pedagògiques, l'actuació de les autoritats educatives i universitàries —sobretot dels departaments que tenen les competències en ensenyament secundari i superior del Govern català— ha estat d'una gran desídia, incom-

petència i irresponsabilitat, perquè ha tendit a espolsar-se les obligacions i, amb altivesa i tot, a negligir les crides d'alerta ben fonamentades que els col·lectius de professors de la secundària i la universitat han anat reiterant des de fa uns quants anys. Com diu la dita popular, perfectament aplicable a les actituds i als comportaments dels gestors educatius, no hi ha pitjor sord que el que no hi vol sentir.

Vistes les propostes concretes que s'ofereixen en aquest volum, ara només caldria —insistim-hi tant com sigui necessari— que les autoritats polítiques i educatives competents escoltin la veu experta i entimentada dels professors i, sense excuses de malpagador ni cançons de l'enfadós, actuïn en conseqüència. És, certament, un afer d'estat. Sobretot en aquests moments que, a punt de dur a les premses aquest volum, ens trobem amb una renovada ofensiva lingüicida i catalanòfoba, que torna a polititzar la llengua i la cultura catalanes amb la intenció de frenar i minimitzar els pocs avenços que, en matèria educativa, cultural i lingüística, havíem aconseguit fins ara. Davant d'aquesta actitud reincident, no queda altre remei que apostar per la República catalana, tal com vol la majoria social, l'única via que pot garantir un canvi radical de polítiques educatives i culturals favorables a l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes.

DANIEL CASALS i FRANCESC FOGUET
Universitat Autònoma de Barcelona